

повноцінного насіння. Рівень реалізації потенційної насінної продуктивності в умовах культури високий для рослин видів *P. vulgaris* 92,1 %, *P. campanella* 79,8 %, *P. grandis* 71,2 %, *P. montana* 69,8 % та середній для *P. nigricans* 53,5 %, *P. regeliana* 42,7 %. Фактична насінна продуктивність різних видів варіює в дуже широкому діапазоні. Найбільші її показники відмічено у рослин видів із більш інтенсивним наростанням генеративних пагонів: *P. grandis*, *P. nigricans*, *P. vulgaris*.

Для насіння досліджуваних видів властивий уповільнений тип проростання. Показники енергії проростання та лабораторної схожості різняться і значною мірою залежать від регіону походження виду. Найбільші їх значення властиві для насіння європейських видів *P. grandis* ($59,9 \pm 0,24$; $91,2 \pm 0,16$), *P. montana* ($68,7 \pm 0,21$; $96,7 \pm 0,17$), *P. vulgaris* ($62,1 \pm 0,21$; $86,7 \pm 0,11$), азійським видам притаманні дещо нижчі дані *P. campanella* ($31,6 \pm 0,20$; $54,1 \pm 0,17$), *P. regeliana* ($32,6 \pm 0,19$; $65,4 \pm 0,15$).

Важливе значення для забезпечення успішного насінного розмноження рослин має тривалість періоду зберігання його схожості. При зберіганні насіння вищезазначених видів роду *Pulsatilla* у лабораторних умовах (18–25 °С) їх життєздатність зберігається не більше двох років. При пониженні температури зберігання до + 5 °С, темпи зниження посівних якостей насіння сповільнюються. Так, після трирічного зберігання енергія проростання насіння різних видів знижується на 5–25 %, схожість – на 10–35 %.

Отже, інтродуковані в НБС НАНУ види роду *Pulsatilla* здатні до стабільного плодоношення, характеризуються достатньо високими показниками продуктивності та якості насінного матеріалу, що робить їх перспективними для насінництва в умовах Правобережного Лісостепу України.

УДК 633.34: 635.655:631.53.02

Погоріла Л. Г.

Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН, пр-т Юності, 16,
м. Вінниця, 21100, e-mail: Pogorilal@mail.ru

УРАЖЕННЯ НАСІННЯ СОЇ ХВОРОБАМИ, ПРИЧИНИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

За масштабами виробництва у світовому землеробстві соя займає одне з перших місць серед сільськогосподарських культур завдяки своїм цінним біологічним та господарським властивостям.

Важливим завданням, поряд зі збільшенням урожаю, є збереження та покращення якісних показників насіння сої. Розвиток рослин у період вегетації та їх продуктивність значною мірою залежать від якості насінневого матеріалу.

Ураження рослин сої хворобами знижує енергію проростання, схожість та життєздатність насіння. Використання інфікованого насіння сприяє збереженню і розповсюдженню багатьох збудників хвороб в період вегетації, під час збирання, транспортування та зберігання урожаю.

Світові рослинні ресурси: стан та перспективи розвитку

Важливим завданням, поряд зі збільшенням урожаю насіння сої, є збереження та поліпшення його якості. Вимоги до посівного матеріалу в нашій країні регламентовані чинним державним стандартом України ДСТУ 2240-1993 «Насіння сільськогосподарських культур. Сортіві та посівні якості». Ці вимоги до основних важливих за господарськими показниками ознак насіння диференційовано за етапами насінництва. До таких ознак відносять і ураженість насіння збудниками хвороб. На жаль, із кожним роком зразки насіння різних сортів сої, які досліджуються на наявність збудників хвороб, характеризуються поступовим збільшенням ураженості мікроорганізмами грибної та бактеріальної природи. Серед хвороб грибного походження на насінні сої найбільш поширеною є фузаріоз насіння. До найнебезпечніших хвороб насіння сої бактеріального походження відносять бактеріоз насіння. Зустрічаються і інші, але регламентованими ДСТУ 2240-1993 є лише фузаріоз та бактеріоз.

З насінням передається більше 30 % збудників хвороб. Важливе місце в захисті рослин від хвороб посідає визначення заходів обмеження їхнього розвитку. Вони тісно пов'язані зі строком заселення рослин збудниками хвороб. Зараження патогенами зернобобових культур відбувається у певні фази їхнього розвитку. Існують збудники, які заселяють рослини протягом всього періоду вегетації, проте ступінь розвитку хвороб і типи інфекції (внутрішня, зовнішня) в різні фази розвитку відрізняються. Незараженого насіння практично не існує, оскільки воно за хімічним складом є повноцінним живильним середовищем для розвитку багатьох мікроорганізмів, у тому числі і грибів. Мікрофлора, що зустрічається на насінні, може бути сапрофітною і паразитною.

Особливо серйозний вплив на реалізацію потенційної продуктивності рослин має прихована форма зараження насіння, яка зовні не проявляється, а інколи може виявитися тільки під впливом певної сукупності умов у процесі зберігання або після висіву.

Домінуючим абіотичним фактором у провокуванні ураження насіння є вологість ґрунту. Температура – другий по значимості екологічний фактор, який впливає на мікологічну інфекцію. Він набуває значення тоді, коли вологість ґрунту сприяє розвитку мікроорганізмів; третім фактором є видовий склад грибів та їх специфічні взаємодії.

За даними фітопатологічних досліджень проведених лабораторією Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН в останні роки не виявлено жодного зразка, який би не був інфікований патогенними мікроорганізмами. Асортимент збудників постійно варіює, що пов'язано із цілою низкою причин, починаючи від генетичної стійкості сорту до патогенів, агрокліматичних умов вирощування, пошкодження шкідниками та умов зберігання.